

Cankurtaran, Ö., Akoğlu, G. ve Sakarya, H. (2020). Güçlenmeyi güç, güçsüzlük, baskı ve güç ilişkileri temelinde anlamak. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1913-1939.

Derleme

Makale Geliş Tarihi: 18.08.2020
Makale Kabul Tarihi: 27.10.2020

GÜÇLENMEYİ GÜÇ, GÜÇSÜZLÜK, BASKI VE GÜÇ İLİŞKİLERİ TEMELİNDE ANLAMAK

Understanding Empowerment on the Basis of Power, Powerlessness, Oppression and Power Relations

Özlem CANKURTARAN*

Gizem AKOĞLU**

Hakan SAKARYA***

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ozlemc@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2243-0247

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, gizemakoglu@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3726-9938

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, hakansakarya@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4945-2716

ÖZET

Güçlenme yaklaşımı, geleneksel sosyal hizmetin bilgi ve değer temelinin yanında, baskıyı kavramayı ve analiz etmeyi, güç ve baskıya odaklanarak güçlenme sürecini deneyimlemeyi içerir. İlgili alanyazında gücün yalnızca kavramsal boyutlarıyla tartışıldığı, güç ilişkilerine odaklanılmadığı, güç ilişkilerinin analizinin nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin bilgilerin ve tartışmaların yer almadığı görülmektedir. Güç, güçsüzlük ve baskı kavramları temelinde yapılandırılan bu makalede, güç ve güçsüzlüğe ilişkin tarihsel görüşler ile birlikte sosyal hizmet disiplini ve mesleğinde Jane Addams ile başlayan güçlenme meselesi ele alınmaktadır. Bu çalışma ile güç kavramı ve gücün tarihselliği tartışılarak baskı ve baskı araçlarının kullanımı ile bireylerin nasıl güçsüzleştirildiği, güç ilişkilerinin analiz adımları olan güç ilişkilerini anlama, keşfetme, yeniden çerçeveleme ve eleştirel bilincin gelişimi ile güç ilişkilerinde değişimi sağlama ile güçlenme sürecinin kavranması amaçlanmaktadır. Sonuç olarak sevgi dolu, adil ve eşitlikçi bir toplum hayaline erişmede sosyal hizmet için güçlenmenin önemine vurgu yapılarak sosyal hizmet bilgi üretiminde ve uygulamasında güçlenme temelli bir paradigma değişimine ihtiyaç olduğu savunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: güç, güçsüzlük, baskı, güçlenme yaklaşımı, sosyal hizmet

ABSTRACT

Beside the traditional social work knowledge and value base, the empowerment approach involves understanding and analyzing oppression, and experiencing the empowerment process by focusing on power and oppression. In the relevant literature, it is seen that power is discussed with its conceptual dimensions, there is no information and discussion on how power relations can be analyzed by focusing on power relations. This article, which is

structured on the basis of the concepts of power, powerlessness and oppression, discusses the issue of empowerment that started with Jane Addams in social work discipline and profession is emphasized along with historical view on power and powerlessness. The aim of this study is to discuss the concept of power and historicalness of power, and to understand how individuals are weakened with the use of oppression and oppression tools, and understand the empowerment process which are the analysis steps of power relations, and enabling change in power relations with the development of critical consciousness by understanding, exploring, reframing the power relations. As a result, emphasizing the importance of empowerment in social work for achieving beloved, equitable and fair community, it is argued that there is a need for a paradigm change based on empowerment in the social work knowledge and practice.

Key words: *power, powerlessness, oppression, empowerment approach, social work*

GİRİŞ

Sosyal hizmetin güçlenme yaklaşımı bir bakıma nasıl bir toplumda yaşamak istediğimize ilişkin tahayyülleri anlatır. Bu tahayyül, Lee (2001: 28)'nin de belirttiği gibi aslında ayrımcılığın olmadığı, sevgi, adalet ve eşitliğin olduğu daha iyi bir toplumu temsil etmektedir. Böylece güçlenme yaklaşımı; güç kavramını nasıl bir insan modeli, nasıl bir insan ve topluluk ilişkileri modeli sorularını temele alarak tartışır ve geliştirir. Bunun yanısıra gücün baskı olarak kullanılması ile ortaya çıkan güçsüzlüğü anlamak açısından Freire (2013), güçlü olanın nasıl model alındığını, güç ve baskının nasıl deneyimlendiğini anlamamızı sağlayarak sosyal hizmet uygulamalarında güçlenmeyi etkili kullanmamıza katkı sağlar. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, sosyal hizmetin öncülerinden biri olan ve dönemin liberal feministlerinin örgütlenmesine katkıda bulunan Jane Addams¹ (1860-1935)'in fikir öncülüğünü yaptığı güçlenme yaklaşımında kullanılan kavram araçlarını tarihsel bağlamda ele alarak, yerelde gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarında etkili şekilde kullanılabilmesi için bilgi temelini kuvvetlendirmektir. Bu doğrultuda; ilk olarak farklı perspektifleri incelenerek güç kavramının tarihsel gelişimi, ardından gücün ve güçsüzlüğün² ne olduğu, son olarak da sosyal hizmet uygulamasında güçlenme³ konusu ele alınacaktır.

¹ Güç, önceleri Addams'ın karakteri ifade etmek için kullandığı bir sözcük olsa da gücün farklı türlerinin bilincine varmasıyla sosyal adalet, toplumsal bilinç gibi konuları ele almış ve ABD'de Hull House hareketinin kurucularından biri olmuştur. Hull House ziyaretçileri ve destekçileri olan Jane Addams, Ellen Gates Star, Florence Kelly, Dr. Alice Hamilton, Julia Lathrop gibi isimler Illinois Yasası, Çocuk İşçiliği Yasası ve yaptıkları işlerde 'sosyal', 'eğitsel' ve 'insani' kavramlarını öne çıkarmalarıyla 'yurttaşlık' kavramını etkileyerek güçlü bir reform hareketinin gelişmesinde etkili olmuşlardır.

² Güçsüzlük burada gücün baskı olarak kullanılması sonucu ortaya çıkan durumu temsil eden bir kavram olarak kullanılmaktadır.

³ Çalışma boyunca güçlendirme yerine yazarlar tarafından güçlenme kavramı kullanılmıştır. Güçlendirme olarak kullanılmasının bir güç aktarımına işaret ettiği ve yaklaşımın amacının aksine bir güçsüzlük yaratacağı düşünülmüştür. Güçlenme olarak kullanıldığında ise yaklaşımın özüne uygun olarak bireylerin güce sahip oldukları varsayımından hareketle, bireylerin sahip oldukları güce ilişkin kontrol duygusu kazanmalarında biriktelik ve dayanışma duygusuna daha çok işaret ettiği düşünülmüştür.

GÜÇ KAVRAMININ TARİHSELLİĞİ

Güçlenme yaklaşımının, güç analizini merkezine koyması nedeniyle güç kavramı ve gücün nasıl kullanıldığı temel tartışmalardan biridir. Bu bağlamda, ilk olarak gücün ne olduğu sorusu ile başlamak ve güç kavramına ilişkin tarihsel görüşleri değerlendirmek yerinde olacaktır. Sosyal bilimlerin tarihine baktığımızda güç kavramının öncelikli olarak, siyaset biliminde kullanıldığı, örneğin Machiavelli (2015)'nin Prens'i ve Hobbes (2016)'un Leviathan'ında devletin gücü nasıl kullandığı ve nasıl kullanması gerektiğine ilişkin tavsiyelere yer verdiklerini görmekteyiz. Modernist teoriler arasında çatışmacı ekolün temsilcilerinden Marx'ın çatışma kuramı, yapısal boyutun ele alınmasında etkili olmuştur. Sosyal teorilere baktığımızda modernist yapısal teorilerin bireyi pasif olarak, yapıları ise belirleyici olarak ele aldığı tartışılmaktadır. Bu düşüncenin temsilcilerinden biri de Weber'dir. Weber'in gücü bürokrasiyle somutlaştırarak otorite ve hükmetme kavramlarıyla ilişkilendirmesinin ardından yeni bir aşama kaydedilmiştir. Weber, çalışmalarında yasal otoritenin kaynaklarını arayarak ekonomik ve otoriter çıkarlara dayanan bir egemenlik faktörü olarak güç ile ilgilenmiş, 'meşru güç' kavramını kullanmıştır. Bürokrasi kavramı ile birlikte kurumsal gücün insan yaşamını mekanik ve rutin hale getiren bir kaynak olarak görmüş ve aynı zamanda bunun insan ruhunun özgürlüğünü tehdit edici olduğunu da belirtmiştir. Dahl ise Weber'in takipçisi olmuş ve gücü boyun eğmenin bir ürünü ve bir başkasının davranışlarını etkileme kapasitesi olarak tanımlamış, İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan "iktidar seçkinlerini (ruling elite)" anlama çabası ile yeni bir anlayış geliştirmiştir (Dahl, 1961).

Yukarıda belirtilen kuramcılarının yanı sıra, gücü sosyolojik anlamda ele alan Lukes, Foucault ve Giddens gibi isimlerin görüşleri de önem kazanmıştır. Lukes gücü, karar alma, karar almama ve toplumsal örüntülerin ürettiği güç ilişkileri bağlamında üç farklı sınıflandırma ile ele alırken Foucault'ya yakın bir güç tanımı yapmıştır. Foucault ise kavramı aslında sosyolojinin de ötesine, tüm sosyal bilim alanlarına götürmüştür. Merkezi güç düşüncesinden uzaklaşan Foucault tekrarlanan davranış örüntüleri ve kullanılan dil ile somutlaşan güce vurgu yapmaktadır. Foucault'ya göre güç, sabit bir fenomen değildir, her yerdedir ve anlaşılması gerekir. Foucault'ya göre gücün kilit karakteristik özellikleri vardır: a) güç bir nesne değildir, eşitlikçi olmayan ve hareketli ilişkiler içinde uygulanmaktadır; b) güç, diğer ilişki türlerinden bağımsız değildir, onların doğasında vardır; c) güç, sosyal aktörlerin amaç ve hedeflerine uygulanır ancak aynı zamanda bunlar diğer ağlardan ve etkilerden ilham alabilir; d) güç dirençle karakterize edilir, düzensiz ve öngörülemeyen uyumsuzluk veya karşı koyma

eylemleriyle somutlaşır (Smith, 2008, s. 38; Foucault, 2020, s. 70-71). Son olarak Giddens'in gücün kişisel ve yapısal boyutlarını bir araya getirmek için ortaya attığı yapılaşma kuramı (structuration theory) eyleyen/fail olarak birey ile daha geniş sosyal yapılar arasındaki etkileşime vurgu yapmaktadır. Giddens (1982, 1984)'a göre güç, insanların niteliği ya da kaynağı veya toplumsal yapıdaki konumları değil, insan toplumunun hem bu bileşenlerini etkileyen hem de bunlar tarafından yaratılan bir sosyal faktördür. Thompson (2007) da Giddens'in eyleyen/faillik kavramının güç ve güçlenme konusunda kuramsal anlayış geliştirmek için temel bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Çünkü bireyin güçlenmesi için öncelikle eylemlerinin üzerinde karar verme yeteneğine sahip olması, eylemlerinin sonuç ve sorumluluklarının farkında olması gereklidir.

Literatürde sosyal hizmet disiplininde güç kavramı ve güçlenme yaklaşımının doğrudan konu edinilmesi 1970'li yıllara denk gelmektedir. Sosyal hizmetin tarihsel olarak tıp ve hukuk mesleklerini model alması (Dominelli, 2012) sürekli olarak gücünü ispat etme, kendini ispat etme çabası sosyal kontrol işlevini sürdürmesine neden olmuştur. Bu nedenle de disiplin ve meslek olarak rüştünü ispat etmeye çalışırken uygulamada güçlenmeye ilgilenmesi çok geç tarihlere kalmıştır. Bu, Foucault'nun, sosyal hizmet kurumlarının aslında bir sosyal kontrol aracı olduğu iddiasını destekler niteliktedir. Profesyonel mesleki uygulamanın uzun yıllar bireylerin sorunlarını tanımlama ve çözüm üretme sürecinde bireysel güçler yerine patoloji ve işlevsizlik kavramlarını tercih etmesine ve uygulama çıktılarının da iyileştirme, onarma ya da düzeltme amacı taşımasına neden olmuştur. Güçlenme, en basit haliyle, insanlara kendi hayatları üzerinde daha büyük bir kontrol kazanmaları için yardım etmek olarak tanımlanmıştır (Thompson, 2007). Güçlenmeyi sağlayan mekanizma hem güç hakkında bilgi sahibi olmak hem de gücün yapı-sökümünün gerçekleştirilmesidir (Fook, 2002). Bu bağlamda güçlenme yaklaşımını merkeze aldığımızda sosyal hizmet mesleği ve disiplininin sosyal kontrol yerine sosyal reformu ve sosyal bakımı önceliğini söyleyebiliriz.

Sosyal hizmette güçlenmeye ilişkin ilk tartışmalar ve uygulamalar, Jane Addams'ın, güçlenmeyi doğrudan ifade etmese de, Hull House'da sosyal adalet ve hak temelinde yapmış olduğu çalışmalar ve tartışmalar temelinde başlamıştır. 1902 yılında Demokrasi ve Sosyal Etik (Democracy and Social Ethics) kitabında Jane Addams *"Hayırseverlik demokrasi ruhunun yükselmesine izin vermeyen bir şeydi. Bir kategorideki insanlar diğer kategorideki insanlara karşı üstünlük hissetmemeliydi. Her birey kendi ilgilerini ve yeteneklerini geliştirmeliydi. İnsanların kendilerinde var olan"*

yaratıcı güç ancak ona bir şans verilirse ortaya çıkabilir.” diyerek kendi döneminde hayırseverliğe karşı çıkmış ve sosyal adalet temelinde bir bakış geliştirmiş olup sosyal hizmette gücü tartışan ilk isimlerden biri olmuştur. Sosyal hizmette güç ve güçlenmeye dair kavramların gelişmesinde ise Solomon (1976)’un azınlıklarla gerçekleştirdiği uygulamalar da etkili olmuştur. Diğer önemli etki Berger ve Neuhaus (1977) tarafından güçlenmenin sosyal kurumlar aracılığıyla refah hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik bir uygulama olarak tanımlanmasıdır. Bir diğer önemli etki, ve belki de en önemlisi, Rappaport (1981)’un güçlenme kavramını güçsüzlükten kaynaklı sosyal problemlerin çözümüne yönelik sosyal politikayı da içeren bir yaklaşım olarak ele alması ve dünya genelinde yaygınlaşmasını ve teorik konseptinin gelişmesini sağlamasıdır. Güçlenme yaklaşımına dair bu üç önemli görüşün sahibi de sosyal sorunların çözümünde bireyler ve toplum arasındaki bağa vurgu yaparak ekolojik kavramsal bir yaklaşımı vurgulamaktadır. Sadan (2004) 1980’li yıllarda güçlenme literatürüne hâkim olan dört ana akımı vurgulamaktadır. Birincisi etnik ve diğer azınlıkların sosyal problemlerine çözüm arayan *etnosentrik yaklaşım* (Solomon, 1976; Gutierrez ve Ortega, 1991). İkincisi, toplumu güçsüz vatandaşların da iyiliğini önemseyen bir sosyal birlik olarak yeniden oluşturan *muhafazakâr liberal yaklaşım* (Berger ve Neuhaus, 1977). Üçüncüsü, sosyal sorunlara karşı eşitlik ve sosyal sorumluluğu benimseyen *sosyalist yaklaşım* (Boyte, 1984) ve dördüncüsü, demokratik toplumdaki her meşru ideolojiyi içerecek şekilde demokrasinin etkili ve profesyonel uygulaması olan *ilerlemeci demokratik dünya görüşü* (Rappaport, 1981, 1985, 1987) olarak adlandırılmaktadır.

Jane Addams’ın yapmış olduğu çalışmalarla başlayan güçlenmenin bir teori olarak ortaya çıkışında ise büyük ölçüde Brezilyalı eğitimci Freire’nin eğitim pedagojisi alanında ortaya attığı fikirler etkili olmuştur. Lee (2001)’nin aktardığına göre, sosyal hizmet eğitimi de almış olan Freire (2013)’ye göre bireylerin varoluşsal görevi, eleştirel düşünce kapasitelerini ve eyleyenliklerini/failliklerini geliştirerek özgürleşmek ve dünyayı dönüştüren bir özne olmaktır. Bunun yolunu ise ancak bireyin kendisini nesneleştiren yapısal faktörlerin farkına varmak için eleştirel bilincini geliştirmesi ve düşüncelerini diyalog ve eylem vasıtasıyla değişim yaratmaya odaklayabilmesinden geçtiğini ifade etmektedir. Freire’nin kendi uygulamalarından referansla kullandığı eleştirel bilinç, diyalog, eylem ve sosyal değişim kavramlarının güçlenme yaklaşımını büyük ölçüde etkilediği bilinmektedir (Lee, 2001).

Gücün tarihselliğine baktığımızda güç kavramının sosyal hizmet literatüründe Solomon ile birlikte 1976 yılında ele alınmaya başladığı ifade edilebilir. Ancak özellikle

özgürleştirici yaklaşımların gelişmesiyle yeniden güç ve güçlenmeye dair bilgi üretiminin sosyal hizmet disiplini açısından arttığı görülmektedir.

GÜÇ VE GÜÇ İLE BAĞLANTILI KAVRAMLAR

Bar-On (2002) güç tartışmalarının politik felsefeyle bağlantılı olduğunu belirtirken sosyal hizmet için de oldukça önemli olduğunu ifade etmektedir. Sosyal hizmet uzmanları gücü anladıkları takdirde neleri yapabileceklerini ve bunu nasıl başarabileceklerini, neleri yapamayacaklarını ve nedenlerini bileceklerdir. Sosyal hizmet uygulamalarında sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alan⁴ arasındaki güç eşitsizliğinin azaltılması ve hizmet alanın güç kaynaklarının artırılması önemlidir. Bu nedenle Smith (2008: 9)'in de ifade ettiği gibi; gücün doğasının ne olduğu, güç kaynaklarının neler olduğu, güce kimin erişebildiği, etkili bir uygulama için güç dinamikleri ile ilgili nasıl bir uygulama gerçekleştirilebileceği anlaşılmalıdır.

Güç, çeşitli konumlara sahip ve bağlamsal, çok yönlü, karmaşık ve dinamiktir. Sosyal hizmet uygulamalarına etkisi sabit ve belirleyici değil, koşullara ve ilişkilere göre değişen niteliğe sahiptir (Rowlands, 1995; Smith, 2010). Thompson (2007) gücün her zaman kötü bir şey olmadığını ve bu bakış açısının indirgemeci bir yaklaşım olduğunu ifade eder. Bu nedenle güçlenmeyi ele almadan önce gücün çetrefilli ve değişken doğasını tartışmak önemlidir.

Parsons, gücün, toplumsal düzenin (social order) korunması ve devamlılığının sağlanmasına yönelik meşru güç kullanımını tartışır. İşlevselci yaklaşım temelinde düşünen Parsons, düzenin devamının sağlanması amacıyla kullanılan gücün meşru olduğunu ifade eder. French ve Raven ise beş farklı güçten söz eder ve zorlayıcı güç ile meşru güç arasında bir ayrım yapar. Meşru güç (legitimate power) devlet, din ve diğer normatif kurumlar tarafından bahsedilen otorite kaynaklarına bağlıken; baskıcı/zorlayıcı güç (coercive power) cezalandırmaya yöneliktir (Smith, 2008: 20-21). Bu ayrımdan anlaşılabilirliği üzere iki güç kavramsallaştırması arasında bir ayrım yapmak ve mesleki ilişki açısından düşünmek önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları sahip oldukları kurum kaynakları itibarıyla meşru gücü temsil edebilmektedir, ancak bu baskıcı bir güce dönüşmemelidir.

Hasenfeld (1987: 470) de sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanların yardım ilişkisini etkilemek için güç kullandıklarından söz etmektedir. Özellikle, sosyal hizmet

---

⁴ Çalışma boyunca Türkiye'deki sosyal hizmet literatüründe 'müracaatçı' olarak kavramsallaştırılan bireylere ilişkin güçlenme yaklaşımı ile daha uyumlu olduğu düşünülen 'hizmet alan' kavramı kullanılacaktır.

uzmanları güç kaynaklarını hizmet alanların davranışlarını etkilemek için kullanırlar ve bu nedenle de bu güç kaynakları yardım sürecini şekillendirmede temel araç haline gelir. Sosyal hizmet uzmanlarının üç önemli güç kaynağına sahip olduğunu belirtmekte ve bunları şu şekilde ifade etmektedir. Birincisi, sosyal hizmet uzmanları uzmanlık güçlerine güvenirlere, uzmanlık bilgilerine erişimleri ve uzmanlık bilgilerine sahip olmaları onlar için güç kaynağıdır. İkincisi, kişilerarası becerilerinden, özellikle de empati, güven geliştirme ve hizmet alanla ilişki kurma yeteneklerinden kaynaklanan gücü kullanırlar. Üçüncüsü, baskın kültürel değerlere ve otoriter normlara karşı meşru gücünü hissettirir.

Gücün yalnızca bir etki değil aynı zamanda bir süreç olduğunu belirten Smith (2008: 21) gücün geniş bir perspektif temelinde düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Tüm bu güç tanımlarından da anlaşılabilir gibi gücü bireysel ve toplumsal boyutları ile ele alarak düşünmek gerekir. Salt bireysel eylemleri değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı da düşünüp birey ve yapı arasında nasıl bir etkileşim olduğunu anlamayı gerekli kılar. Bu nedenle gücü tek bir boyutta değil, kesişimselliği dikkate alarak düşünmek mühimdir. Dolayısıyla gücü ve baskıyı ele alırken bireysel, kültürel ve yapısal boyutta gücün nasıl konumlandığı anlaşılmalı ve bireyin yaşamındaki etkileri bütüncül bir şekilde analiz edilmelidir. Gücün değişen ve dönüşebilen bir yapıya sahip olduğu göz önünde bulundurularak sosyal hizmet uygulamalarında gücün olumlu tanımlamalarından yararlanmak önemlidir.

Smith (2008) sosyal hizmet uygulamalarındaki güç dinamiklerinin; bir yandan uygulayıcının kimliğine, duruşuna bağlı olduğunu; diğer yandan uygulayıcının uygulama sürecinde kimlerle etkileşime girdiğine bağlı olduğunu ifade etmektedir. Bu güç dinamiklerini anlamada French ve Raven'in tanımlamış olduğu şu üç güç kavramına dikkat çekmek etkili olacaktır. Bir bireyin diğer kişiler veya bir grupla tanımlanmasından kaynaklı etkiye bağlı güç (referent power); sosyal hizmet uzmanının hizmet alan karşısında sahip olduğu güç (expert power); kaynakların nasıl dağıtılacağına ilişkin karar verme yeteneğine bağlı güç (reward power) (Smith, 2008: 20). Hasenfeld (1987), sosyal hizmet uzmanının sahip olduğu güç kaynaklarını ele alırken güç ve bilgi arasındaki bağlantıyı göz önünde bulundurmanın gerekliliğinden bahsetmektedir. Thompson (2007: 36), 'bilgi eşittir güç' şeklinde yaygın bir kanının olduğunu ancak aralarındaki ilişkinin bundan çok daha fazlasını ifade ettiğini belirtmektedir. French ve Raven'in ifade ettiği bir başka güç kavramı olan uzmanlık gücü ise Smith (2008)'in konumsal güç olarak ifade ettiği kavrama karşılık gelmektedir. Sahip olunan mesleki bilgi ve bunun nasıl kullanıldığı güçlenme

sürecinde önemlidir. Ancak sosyal hizmet uzmanının mesleki bilgi ve sahip olduğu kaynaklar dışında, hizmet alanın da potansiyel gücünü düşünmesi ve hizmet alanın kendi yaşamı hakkında en iyi bilgiye sahip olduğunu aklından çıkarmaması gerekir.

Dominelli (2002: 17) baskıcı güç (power over), potansiyel güç (power to) ve kolektif güç (power of) olmak üzere üç tür güçten bahsetmektedir. Berger (2005) de Dominelli (2002)'nin güç kavramsallaştırmasına benzer nitelikte gücün baskıcı kullanımı (power over), paylaşılan güç (power with) ve potansiyel güç (power to) şeklinde üç tür güç ilişkisinden söz etmektedir. Sosyal hizmet uygulamalarının amacının, sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alanın gücü paylaşması olduğunu belirterek bu güç biçiminin diyalog, müzakere, etkileşim, iş birliği ve ilişkilerin değerini vurguladığını ifade eder. Cornwall (2016: 356) ‘.. ile birlikte güç’ (power with) kavramının önemine değinirken bireylerin bu şekilde kendi güçlerini tanıdığını ve diğerleriyle birlikte hareket etme noktasında güç kazandıklarını ifade etmektedir. Bireyler toplumdaki adaletsizlikler ve eşitsizliklerle mücadele etmek için birlikte hareket ettiklerinde bunun pozitif sosyal değişim için güç (power for) haline geldiğini belirtir. Dominelli (2002: 18)'ye göre, potansiyel güç, insanların belli amaçlara ulaşmak için baskıcı durumlara meydan okuma, harekete geçme gücünü ve potansiyelini gösterir. Kolektif güç ise bireylerin belli amaçlar için bir araya geldiklerinde oluşan birlikteliği ifade eder.

Rowlands (1998)'in iş birliğine dayalı güç ve özden gelen güç şeklindeki güç kavramsallaştırmaları da sosyal hizmet uygulamasında gücü tartışırken önemli olmaktadır. İş birliğine dayalı güç Dominelli (2002) ve Cornwall (2016)'ın da ifade ettiği gibi ortaklık içerisinde çalışmayı içermektedir. Özden gelen güç ise otantiklik kavramıyla da yakından ilişkili olup yaşamımızda neleri kontrol edebileceğimizin ve sınırlılıklarımızın farkında olmayı, kendini kabul etmeyi ve kendine saygı duymayı da içererek bireyin sahip olduğu gücü ifade eder (Thompson, 2007). Sosyal hizmetin değer temeli göz önünde bulundurulduğunda, hizmet alan ile kurulacak ilişki eşitlikçi, iş birliğine dayalı ve güç paylaşımını temel almalıdır.

Güç kavramının kendisi hem iyi hem de kötü temsiliyeti olabilecek biricik bir kavram olarak karmaşık ve anlaşılması zor bir yapıya sahiptir. Yapabilme gücü bireyin olumlu anlamda kişisel gücüne vurgu yaparken, gücü baskı olarak kullanma başkalarının düşünceleri ve eylemleri üzerinde kontrol sahibi olma gücü şeklinde olumsuz bir duruma vurgu yapar. Thompson (2007)'a göre, yapabilme gücü ile gücü baskı olarak kullanma arasındaki ayırım, sosyal bir olgu olarak baskıyı anlamlandırmamızı sağlarken gücün yalnızca baskı olarak olumsuz algılanmasını da engelleyebilecek bir

çerçeve sunması itibariyle önemlidir. Ancak sosyal hizmetin mesleki var oluşuna neden olan bir etken olarak gücün baskı olarak kullanımı ve bu baskıdan etkilenen bireylerin güçlenmesi sorunsalı, baskının anlaşılmasını gerekli kılmaktadır.

Baskı, DuBois ve Miley (1996)'e göre, kaynak ve fırsatların hakimiyet ve kontrolünden doğan adaletsizliği ifade etmektedir. Baskının var oluşu beraberinde bazı bireylerin güçsüzlüğünü yaratır ve ekonomik, sosyal, psikolojik ya da kimi zamanlarda bunların tümünde birden var olan bir baskıdan söz edilebilir. Bununla birlikte baskı, kimi zaman açıkça gücün aşırılışması ya da somutlaşması ile ortaya çıkabileceği gibi kimi zaman da karar alma mekanizmalarının kontrol edilmesi ve rızanın üretilmesi ile sağlanabilir. Bu, Gramsci'nin hegemonya kavramı ile açıklanabilir ve hâkim yapının neyin kabul edilebilir neyin kabul edilemez olduğuna ilişkin telkin edici özelliği, içselleştirilmiş baskının üretimini de garanti altına alır. Lukes bu sürece ilişkin iyi bir anlatı sunmaktadır:

“A, yapmak istemediği şeyleri yapmasını sağlamak için B üzerinde güç kullanabilir [baskı], ancak aynı zamanda onun gerçek isteklerini etkileyerek, şekillendirerek ya da belirleyerek güç kullanabilir [hegemonya].” (Lukes, 1974: 23).

Bu bölüme kadar güç kavramının sosyal bilim ve sosyal hizmet literatüründe nasıl ele alındığı, gücün çok boyutlu yapısı tartışılmıştır. Böylece gücün yalnızca baskı anlamına gelmediği, aynı zamanda bireylerin baskıyı anlama ve baş edebilme gücüne sahip olduğunu görmekteyiz. Bu doğrultuda yukarıda gücü keşfetmelerini sağlayacak nitelikte güçlenmenin temelini oluşturan yapabilme gücüne, paylaşılan güce, iş birliğine dayalı güce, potansiyel güce, kolektif güce ve özden gelen güce işaret edilmiştir.

GÜCÜN BASKICI KULLANIMINA KARŞI GÜCSÜZLÜĞÜ VE DİRENİŞİ ANLAMAK

Çalışmanın bu bölümüne kadar ağırlıklı olarak güç kavramı ele alınmış olsa da baskı ve hegemonya kavramları ile birlikte aslında sosyal hizmet uygulamasında birlikte çalıştığımız bireylerin “gücsüzlükleri” ve gücsüz olma nedenleri üzerine düşüneceğiz. Solomon (1976) gücsüzlüğün üç potansiyel kaynağını tanımlarken; bireylerin uğradıkları baskı nedeniyle benliklerine ilişkin olumsuz değerlendirmelerini, baskıya uğrayan bireylerin çevreleri ile etkileşimlerindeki olumsuz deneyimleri ve daha geniş ölçekte sistemlerin ortaya koyduğu yapısal engelleri ifade etmektedir. Bu, Thompson'ın gücü kişisel, kültürel ve yapısal boyutlarıyla ele aldığı modeli ile paralellik göstermektedir. Dolayısıyla “güçlü” ya da “gücsüz” olmanın belirleyicisinin

yalnızca bireysel özelliklerin niteliği ile değil, aslında bu özelliklerin içerisinde bulunan toplumsal yapıdaki konumsal niteliği ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, güç ve güçsüzlüğün bağlama göre değişen, dinamik bir yapıya sahip olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Sosyal hizmet uygulamasında güçlenme yaklaşımı temelinde bir müdahalenin başarılı olabilmesi için sosyal hizmet uzmanının her bireyin kendine özgü ve biricik olan iç dünyası ve dış çevresiyle güçlerini ve güçsüzlüklerini keşfetmesine ihtiyaç vardır. Aksi durumlarda mesleki sürecin hem sosyal hizmet uzmanını hem de bireyi daha fazla güçsüzleştirmesi söz konusu olacaktır.

Güçsüzlük, en basit ifade ile, içerisinde bulunduğu toplum tarafından çeşitli nedenlerle baskıya uğrayan bireylerin yaşadığı bir hâldir. Smith (2008), güçsüzlüğün sahip olduğumuz kimlik ve bunların inşa edilme ve değişme şekline bağlı olan güç ilişkileri ile belirlendiğini ifade etmektedir. Kieffer (1984) güçsüz olarak tanımlanabilecek gruplara kadınları, engellileri, etnik azınlıkları ve düşük sosyo-ekonomik düzeydeki insanları örnek göstererek güçsüzlüğü; kendini suçlama tutumu, genelleşmiş güvensizlik duygusu, yabancılaşma, eşit yurttaşlık deneyimine sahip olmama, ekonomik zayıflık ve sosyo-politik mücadeleye karşı umutsuzluk duygusunun bileşimi olarak ifade eder.

Birey, çevresi ile etkileşiminde baskıcı bir güçle karşılaştığında yaşadığı güçsüzlük deneyimlerini içselleştirilebilir ve kendine yabancılaşma (Seeman, 1959) oluşabilir. Seligman (1972) bunu öğrenilmiş çaresizlik olarak kavramsallaştırmaktadır. Parsons (1991), sosyal hizmet literatüründe sıklıkla tartışılan düşük benlik saygısının, güçsüzlük etrafında şekillenen deneyimlerin nedeni değil aslında sonucu olabileceği konusunda uyarıda bulunmaktadır. Lerner (1986) güçsüzlüğün içselleştirilmesi ile bağlantılı olarak gerçek ve aşırı güçsüzlük arasında bir ayırmadan söz etmektedir. Gerçek güçsüzlük, ekonomik eşitsizlikler, baskıcı sistemler ve diğer insanlar tarafından uygulanan kontrolü ifade ederken, aşırı güçsüzlük ise değişimin gerçekleşmesinin mümkün olmayışına ilişkin içselleştirilmiş yanlış inanç, ilgisizlik ve isteksizliği belirtmektedir. Solomon da içselleştirilmiş baskıyı dolaylı güç engelleri kavramı ile ele alır:

“Damgalanmış topluluklara mensup insanlar hem doğrudan hem de dolaylı güç engelleri yaşarlar. Bu dolaylı güç engelleri üç seviyede işleyebilir: Birincil düzeyde, olumsuz değerlendirmeler aile süreçlerine dahil edilebilir ve aile üyeleri arasında benlik saygısı ve bilişsel beceriler gibi kişisel kaynakların optimum gelişimini önleyebilir. İkincil düzeyde,

birincil düzeydeki engeller nedeniyle aile üyelerinin kişiler arası ve teknik becerilerinin gelişiminden dolayı kişisel kaynaklar sınırlandırıldığında ortaya çıkar. Üçüncül güç engelleri, aile üyelerinin ebeveyn veya çalışan gibi değerli sosyal rolleri gerçekleştirmedeki etkinliğini azalttığında ortaya çıkar.” (Solomon, 1987: 81).

Scott (2018), birinin diğerine tahakküm uyguladığı güç eşitsizliği temelindeki ilişkileri, tabi olanların kamusal ve gizli senaryolarına yansıdığını ifade etmektedir. Kamusal senaryo tahakküm ilişkisinde tabi kılınanın baskıya yönelik rıza ya da rol yapma sürecini içerirken, tahakküm pratiği temelinde yaratılan gizli senaryo tabi olanlar arasındaki iletişim ve etkileşim temelindeki strateji, düşünce ve pratikleri içerir. Tahakküm ve direniş anlamada Scott'ın söz etmiş olduğu kamusal ve gizli senaryoları, çalıştığımız grupların yaşantı ve deneyimlerinde görmek mümkündür. Öyle ki, yapısal baskılar nedeniyle güçsüzleştirilen bireyler, yaşamlarındaki eşitsiz güç ilişkilerinde bir strateji olarak kamusal senaryoyu sürdürebilmektedir. Hakim olanın karşısında tabi olanın almış olduğu sessiz tavrın, rol yapmanın, zorunlu itaat ve hürmetin kamusal senaryo şeklinde düşünülebileceğine değinen Scott (2018: 75), arka planda öfkenin dışa vurulduğu bir gizli senaryo olduğunu ifade eder.

Baskının insanın daha yetkin insan olma yönündeki yetisini engellediğini belirten Freire (2013: 38) baskı ilişkisinin olduğu yerde şiddetin de var olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, baskıcı unsurlar, insanı “tam insan” olmaktan alıkoymaktadır.

Gaventa (1982) iktidar ilişkilerinde üç düzeyin var olduğunu ifade ederken ilkinin gücün açık uygulaması olduğunu, ikincisinin gücün hakimiyetinin ve üçüncüsünün de diğer ikisine bağlı olduğunu ve kalın ve ince yanlış bilinç teorisi ile açıklanabileceğini belirtmektedir. Yanlış bilinç teorisi, hâkim elitlere teslim edilen iktidarın, medya ya da diğer toplumsal kurumlar (Althusser (2019)'in ideolojik aygıtlar olarak belirttiği dini kurumlar, okullar vb.) yoluyla hâkim imgelerle meşruiyet kazandırılmasını ve bunun döngüsel şekilde sürdürülmesini sağlayacak daha fazla iktidarın sağlanmasını ifade etmektedir. Teorinin kalın ve ince dikotomisi ise tahakkümün ideolojik aygıtlar aracılığıyla açık şekilde gerçekleştirildiğinin açık şekilde anlaşılabilmesi ve anlaşılamayacak 'incelikte' olmasını temsil etmektedir. Kalın yanlış bilinç, Nazi Almanyasında olduğu gibi devletin tekelindeki kurumlar aracılığıyla bireylerin ya da toplulukların rızalarının sürekli garanti edilmesi iken; ince yanlış bilinç ise Gramsci'nin

hegemonya kavramı ile benzer şekilde tabi grupların, gerçek isteklerinin ne olduğuna ilişkin ayrıma varamadığı bir düzeni ifade eder.

BİR SOSYAL HİZMET UYGULAMASI OLARAK GÜÇLENME

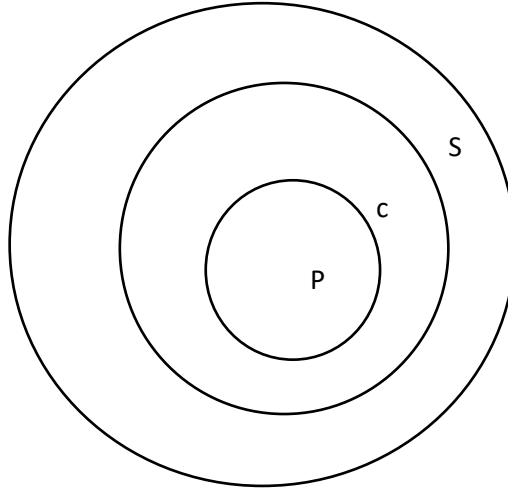
Güçlenme yaklaşımı ve uygulaması kaynağını topluluk örgütlenmesi yönteminden, sivil haklardan, eleştirel eğitim hareketlerinden, feminist teoriden ve politik psikolojiden almıştır (Gutierrez, 1990: 149; Lee, 2001: 59). Güçlenme; baskı altında ezilen ve kendi benliklerine yabancılaşarak ötekileştirilen birey ve grupların gücünü kişisel, kişilerarası ve politik düzeyde artırmayı hedeflemektedir. Güçlenme yaklaşımı temelinde uygulamalar gerçekleştirirken dikkate alınması gereken birtakım ilkeler söz konusudur. İlkelerin sosyal hizmet uzmanlarının eylemlerinin sınırlarını oluşturduğunu ve bir yaklaşımın sınırlarını belirlediğini ifade eden Lee (2001), bu ilkelerin baskı durumlarını anlama ve güçlenme pratiğinin gerçekleşmesi sürecinde bize rehberlik edeceğini belirtir. Güçlenme yaklaşımının ilkeleri şu şekildedir:

- Tüm baskılar insan yaşamı için her zaman her biçimiyle yıkıcıdır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar tüm baskılara meydan okumalıdır. Aksi takdirde hizmet alanların deneyimlerini yok sayan dar görüş parçalanmaya ve güç kaybına neden olur. Bu noktada hizmet alanla birlikte baskıya karşı mücadele etmek önemlidir.
- Sosyal hizmet uzmanları baskı durumlarını analiz etmede bütüncül bir bakışa sahip olmalıdır. Bütüncül bakışı sürdürmek için çok odaklı bakış açısının (multifocal vision) gelişimine ihtiyaç vardır. Bu noktada yedi temel perspektife dikkat etmek önemlidir: baskıya yönelik tarihsel perspektif, ekolojik perspektif, etnik sınıfsal perspektif, kültürel perspektif, feminist perspektif, küresel perspektif ve eleştirel perspektif. Gücü ve baskıyı ele alırken tüm bu boyutlarıyla tartışmak etkili güçlenme temelli uygulama için ön koşul niteliğindedir.
- İnsanlar kendilerini güçlendirir, sosyal hizmet uzmanları bu süreçte yardım etmelidir. Kendini güçlendirme ilkesi, insanın güçlenmesi sürecinde hizmet alanın hak ve sorumluluğunu ifade eder.
- Ortak deneyime sahip bireyler güçlenebilmek için birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Bu ilke güçlenme sürecinde kolektivitinin gücüne odaklanır. Bu, Thompson'ın değindiği iş birliğine dayalı güç ile uyuşmaktadır.

- Sosyal hizmet uzmanları hizmet alanlarla ortaklık içerisinde karşılıklı ilişki kurmalıdır. Bireyin biricikliğine değer vermeli ve baskıya karşı birlikte mücadele etmelidirler.
- Sosyal hizmet uzmanları hizmet alanları kendi sözlerini söyleme noktasında cesaretlendirmelidir. Düşünmeyi ve konuşmayı baskıcının diliyle öğrenen ezilen insanlar kendi gerçekliklerini yeniden yaratma ve yeniden adlandırma için çalışmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı, hizmet alanı kendi sözlerini ifade etme noktasında serbest bırakmalı, iletişimde eşitlikçi ve simetrik ilişkiyi dikkate almalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanları çalışmalarında hizmet alanlara kurban gibi yaklaşmamalıdır. Sosyal hizmet uzmanları, hizmet alanın mağdur rolünden kurtulması noktasında gerekli kaynaklara ulaşmasında ve harekete geçmesinde yardım etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanları sosyal değişim odağını korumalıdır. Sosyal hizmet uzmanları feminist teorinin temel ilkelerinden biri kişisel olanın politik olduğu ilkesini anlamalı ve müdahalesini buna göre Őekillendirmelidir. Hizmet alanın mücadelesine bağlı kalırken aynı zamanda sosyal değişime yönelik hizmet alanla birlikte ortak eylemlerde bulunmalıdır (Lee, 2001: 60-61).

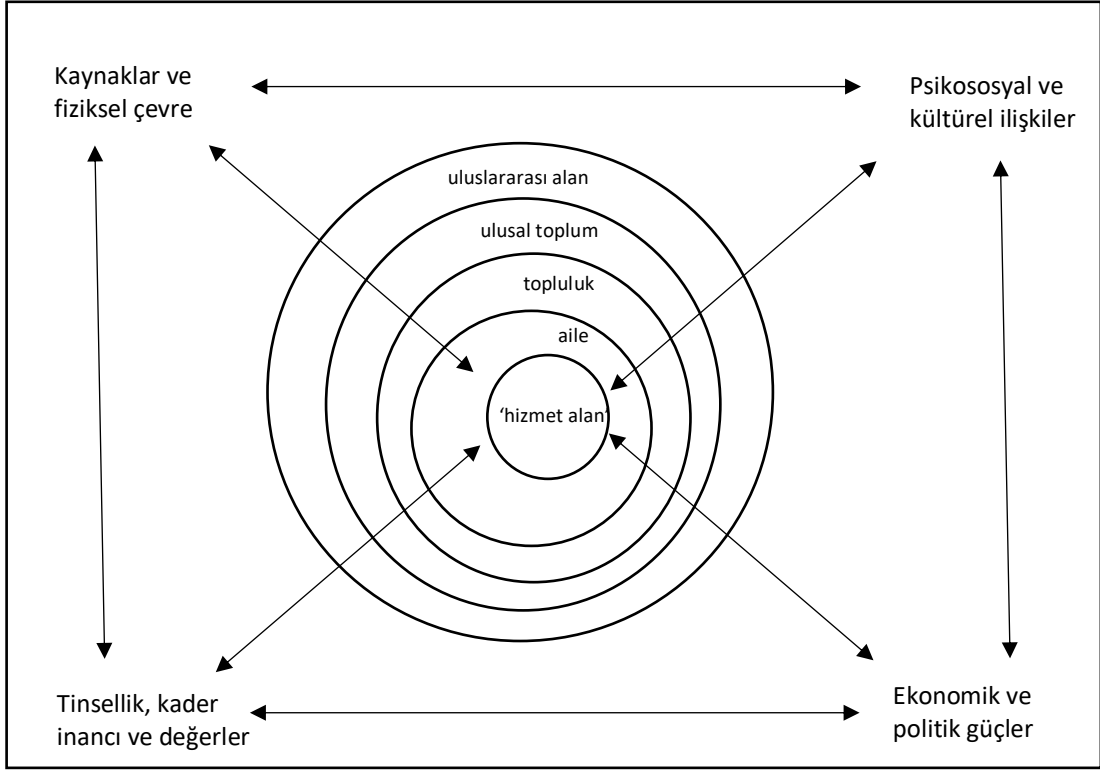
İlkelerde de belirtildiği üzere güçlenme yaklaşımı, gler perspektifi ve feminist teorinin varsayımlarını kullanır. Güçlenme yaklaşımı, feminist teori ve gler perspektifinin ortak kavramları; karşılıklılık, eleştirel öz farkındalık, kolektif eylem, bilinçlenme ve iş birliği, kendi sözünü söyleme, çok boyutlu değerlendirme ve müdahale stratejileridir (Chapin ve Cox, 2008: 170-171; Turner ve Maschi, 2015: 160).

Güçlenme yaklaşımı çeşitli baskılar ile güçsüzleştirilen bireylerin göç ve baskı deneyimlerini çok boyutlu değerlendirmeyi ve baskıyı yapısal boyutlarıyla da ele alarak, bireylerin yaşamlarını etkileyen karar alma süreçlerine katılımını desteklemekte ve sosyal hizmet uzmanı ile hizmet alan arasında iş birliğine dayalı çalışmayı hedeflemektedir. Güçlenme sürecini çok boyutlu analiz edebilmek için hem Thompson'ın hem de Dominelli'nin geliştirmiş olduğu g kümelerine yer verilmiştir.

Şekil 1: Thompson'ın PCS modeli

Thompson (2003: 14) PCS güç modelini kişisel (personal), kültürel (cultural) ve yapısal (structural) şeklinde ifade eder. Kişisel güç modeli beceriler, kişisel özellikler, rol ve tutumları; kültürel güç modeli neyin normal neyin kabul edilebilir olduğuna ilişkin söylemleri; yapısal güç modeli ise bireyin sınıf, ırk, cinsiyet gibi çeşitli boyutlarda sosyal hiyerarşi içindeki konumunu ifade etmektedir (Thompson, 2007: 18-20). İdeoloji, kişisel, kültürel ve yapısal seviyeleri birbirine bağlayan bir yapıştırıcı olarak görülmelidir. PCS güç modeli bireysel tecrübeler ve toplumsal baskılar arasındaki karmaşık ilişkiyi göstermektedir (Smith, 2008: 60). Dolayısıyla bu durumda ideolojik varsayımlar ve ideolojik hegemonya kavramlarını düşünmek önemlidir. Kurumsallaşmış hâkim olanların oluşturduğu ve benimsediği ideolojik düşünceler, ötekini dışlayan bir dizi düşünceyi temsil etmektedir (Thompson, 2007). Örneğin partneri tarafından şiddete maruz bırakılan kadın, kendini toplumun ondan beklediği rol ve sorumlulukları yerine getiremediği gerekçesiyle şiddeti hak ettiği düşüncesini “meşru” bir çerçeveye yerleştirebilir ve kendini suçlayabilir. Ancak bu tür içselleştirilmiş baskı ve çaresizlik duygusu aslında toplumda hâkim olan geleneksel cinsiyet rol kalıplarının ve ataerkil ideolojinin bir ürünüdür. Bu bağlamda aslında bu durumun kişisel bir sorun olarak algılanmasının ötesinde, bireyin kendini suçlamayı azaltıcı ve eleştirel düşünmeye teşvik edici nitelikte sorunun toplumsal bağamlarını görmesini sağlamak önemlidir.

Şekil 2: Dominelli'nin Çok Boyutlu Güç Modeli

Etkileşimlerin bağlamının çok katmanlı olduğunu ifade eden Dominelli ise gücün Thompson'ın ifade ettiğinden daha karmaşık olduğunu belirtir. Kişisel seviye; aile ilişkilerini kapsayan kurumsal alan, okullar, refah devleti, sosyal politikalar ve mevzuat; din veya inanç ilişkisi; manevi alan, kültürel alan; yerel topluluk; ulusal alan; ekonomi-yerel, ulusal ve küresel ve fiziksel çevre olarak ifade ettiği alanlar kaçınılmaz şekilde etkileşim halindedir ve birinin diğeri üzerinde kesin hiyerarşik ayrıcalığı yoktur (Dominelli, 2002: 24; Smith, 2008: 62).

Dominelli'nin çok boyutlu güç modeli, kişisel güçlenme için bireysel veya grup kapasitesinde güçlenmeyi amaçlayan sosyal hizmet uygulamalarında ele alınması gereken bağlamın çok boyutluluğunu göstermektedir. Bu model merkezdeki bireyi anlamaya çalışmakla başlar, çünkü kimlik belirli bir grubun içinde yer alsa bile kişisel düzeyde deneyimlenir. Aynı zamanda çoğu sosyal hizmet uzmanının çalışmasına başladığı yerdir. Bireyi sosyal bağlamından soyutlayan geleneksel uygulamalardan farklı olarak bu model bireyi içine yerleştirir ve diğerleriyle sosyal ilişkiler kurmaya yönelik etkileşim süreçlerini kabul eder (Dominelli, 2002: 23-24). Kimliğin, gücün kişisel yönünü temsil ettiğini belirten Smith (2008), kimlerle ilişki kurup kurmayacağımız noktasında kimlik duygusunun önemli olduğunu ifade eder. Baskıcı ilişkilerin geliştiği bir alan olarak kimliğin inşasında bireylerin sahip olduğu farklar

üstün-üstün olmayan şeklinde ayrıştırılır ve onlar-biz dikotomisi yaratılır. Dominelli (2002) kimliğin aslında bir fark belirleme eylemini içerdiğini ifade eder. İçine doğduğu toplumda birey yaşamı boyunca üstün olan-üstün olmayan, arzu edilen-arzu edilmeyen özellikleri öğrenir. Üstün olmayan ve arzu edilmeyen özelliğe sahip bireyler ise dışlanır, ötekileştirilir. Bu durumu etnik farklılıklarından ötürü baskıya maruz kalan bireylerin deneyimlerinde görmek mümkündür. Yaşanan ayrımcı muamele ve baskı deneyimi aslında bireysel deneyimin çok ötesinde yapısal bir baskıyı temsil etmektedir. Darlymple ve Burke (1995: 14) bireylerin baskı deneyimleri ve aralarındaki ilişkinin üç kaynağa bakarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade eder. Bunlar; 1) baskı deneyimlerinden kaynaklanan kendileri hakkında sahip oldukları olumsuz imajlar, 2) dış sistemlerle ilişki kurarken karşılaştıkları sorunlar, 3) bu sistemlerin sahip olduğu düşmanca doğa.

Thompson'ın PCS modeli ve Dominelli'nin çok boyutlu güç modeli farklı uygulama seviyeleri arasındaki ilişki ve bağlantıyı görmemize yardımcı olmaktadır. Güçlenmeyi hayata geçirme noktasında çok odaklı bakış açısı önemlidir. Çok odaklı bakış açısıyla hizmet alanın deneyimleri anlaşılabilir olarak güç ve güçlenmenin kişisel, kültürel ve yapısal boyutlarını görmek mümkün olacaktır. Kurumsal ve yapısal baskının içselleştirilmiş baskıya neden olabileceği fikri açık bir şekilde bu güç kümeleri sayesinde ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla Davis ve Garrett (2004: 31)'in de ifade ettiği gibi, güçlenme sürecinde sadece bireysel ihtiyaçlar dahilinde kontrol duygusunu artırmaya yönelik değil, aynı zamanda baskıcı ilişkilerin inşa edildiği kültürel ve toplumsal bağlamı anlamaya ve bunlarla mücadele etmeye yönelik çalışılmalıdır. Aksi takdirde bireyin içinde bulunduğu güçsüzlük durumunun sosyal çevresinden bağımsız olarak kimliğinin ve kişiliğinin bir parçası olarak ele alınması, yaşamış olduğu sorunların bireyselleştirilmesine neden olur. Yaşanan sorunun bireyselleştirilmesi ise sosyal damgalamaya ve çaresizlik duygularına neden olabilmekte, kişi adeta yaşadığı sorunların suçlusu olarak 'günah keçisi' olarak addedilebilmektedir. Dolayısıyla yukarıda ifade edilen güç kümeleri içerisindeki boyutları birbirinden bağımsız düşünmemek gerekir. Aslında bu, özgürleştirici değerler içerisinde yer alan 'bireysellikten uzaklaşma' kavramıyla da ilişkilidir. Bireyin biricikliği sosyal hizmet uygulamalarında önemli olsa da bunu daha geniş bağlamda düşünmek ve biriciklikle de ilişkili olan sosyopolitik bağlamı da göz önünde bulundurmamak gerekir. Gücün ve baskının yapısal boyutunun da dikkate alınması, güçlenmenin sosyal bilimciler tarafından çeşitli kaynaklarda ifade edilen (Gutierrez, 1990; Rowlands, 1995; Perkins

ve Zimmerman, 1995; Hirayama ve Çetingök, 1998; Cattaneo ve Chapman, 2010; Inaba, 2016) kolektif, sosyopolitik, toplumsal güçlenmeyi ifade etmektedir.

Güç İlişkilerinin Analizi

Güç analizinin iki aşamadan oluştuğunu ifade eden Gutierrez (1990: 152) ilk aşamanın hizmet alanının deneyimlemiş olduğu baskıların ve güçsüzlüğün durumunu nasıl etkilediğini belirlemek, ikinci aşamanın ise hizmet alanının içinde bulunduğu durumdaki potansiyel güç kaynaklarını tanımlamak olduğunu belirtmektedir.

Güç analizi, güç ilişkilerinin de analizini yapmayı içermektedir. Güçlenme yaklaşımına dayalı sosyal hizmet uygulamalarında; güç ilişkilerini anlama, güç ilişkisini keşfetme, güç ilişkilerini yeniden çerçeveleme ve güç ilişkilerinde değişme hedeflenmektedir (Smith, 2008: 150). Birinci aşama olan hizmet alanının deneyimlemiş olduğu baskı ve güçsüzlüğün anlaşılması süreci, güç ilişkilerini anlamayı ve güç ilişkilerini keşfetmeyi; ikinci aşama olan hizmet alanının potansiyel güç kaynaklarını keşfetme ise yeniden çerçevelemeyi ve güç ilişkilerindeki değişmeyi içerir. Aşağıda Smith'in ifade etmiş olduğu kavramsal çerçeve temelinde güç ilişkilerinin nasıl analiz edilebileceği tartışılmıştır.

Güç ilişkilerini anlama

Güç ilişkilerini anlama süreci, Thompson ve Dominelli'nin güç modellerinde de ifade edilen bireysel olan ile toplumsal olanı düşünmeyi içermekte olup, bu güç kümeleri içerisinde güç ilişkilerinin nasıl olduğunu anlamayı gerekli kılar. Bu noktada bağlantılılık kavramını düşünmek önemlidir. Sorunların kişiselleştirilmesinin onları sosyal sistemler, topluluklar ve bireyler arasındaki etkileşimleri içeren karmaşık dinamiklerin ürünü olarak görmemizi engellediğini ifade eden Smale, Tuson ve Statham (2000) gücü anlama sürecinde sistemleri düşünmenin öneminden bahseder. Sistem yaklaşımının hizmet alanının tanımlamış olduğu sorunu bütüncül bir şekilde görebilmek açısından önemli olduğunu belirten Payne (2005: 146) de güç ilişkileri ve sosyal ağları dikkate almanın önemine vurgu yapmaktadır. Örneğin, hizmet alanları içerisinde yoksulları düşündüğümüzde iş aramamaları, beklenenden çok uyumaları nedeniyle sosyal hizmet uzmanları ve toplumdaki diğer bireyler tarafından 'tembel' olarak görülebilir. Ancak bu durumun ortaya çıkmasında etkili olabilen karmaşık dinamiklerin düşünülmesi gerekmektedir. Aynı zamanda bu damgalayıcı yaklaşımdan uzaklaşmak, yoksulluğun bireyler üzerinde gösterebileceği etkilerin farkında olmak ve aslında bu davranışların ardındaki kaynakları tespit etmek için gücü yapı sökümüne uğratmak gereklidir.

“Kimliğin oluşumu” güç ilişkilerini anlama noktasında önemlidir. Kimliğin oluşumunda sadece kültür, din, cinsiyeti değil aynı zamanda bireylerin kendilik duygusunun da önemli olduğunu ifade eden Smith (2008: 154), güç ilişkilerinin hem iç hem de dış boyuta sahip olduğunun görülmesinin önemine değinir. Hizmet alanları sadece dışarıdan atfedilen kimlik ile tanımlamaktan kaçınmanın önemine değinilirken Fook (2002: 72) aksi halde hizmet alanının damgalanacağını ve mağdur/kurban kimliğine bürünebileceğini ifade etmektedir.

Lynch (2018)'in de ifade ettiği gibi güçlenmeyi anlayabilmek için başkalarıyla olan etkileşimlerin merkezindeki güç ilişkilerini anlamamız gerekir. Güç ilişkilerini keşfetme bireyin güçsüzleştirilmesine ve damgalanmasına neden olan durumların çok odaklı ve bütünsel olarak anlaşılmasını ifade eder. Bu bağlamda gücü değerlendirirken bireyin güç algısını sosyal ilişkilerinin tam da içerisinde düşünmek önemlidir. Çünkü bireyin kendilik algısı içinde yaşadığı toplumdaki etkileşimler ile şekillenir. Bu nedenle güç ilişkisi ve güçlenme ele alınırken bireysel deneyimler, sosyal bağlam ve sosyal etkileşimler temelinde ele alınmalıdır.

Güç ilişkilerini keşfetme

Hizmet alan-sosyal hizmet uzmanı ilişkisine dair anlayışları -yani paylaşılan ve farklı algıları kabul ederek ve olasılıkları göz önünde bulundurarak- karşılıklı keşfetme yoluyla paylaşmak ve açıklığa kavuşturmak önemlidir. Sosyal hizmet uzmanları; statüleri, rolleri ve davranışlarının hizmet alanlarla olan etkileşimlerinin şekli üzerindeki etkisini kabul ederek eylemlerini 'düşünümsel' temelde gerçekleştirmelidirler. Düşünümsel yaklaşım, hem ilişkinin hem de bağlamın tartışmaya açık olmasını sağlar. Eleştirel düşünümsellik hem sosyal hizmet uzmanlarının hem de hizmet alanların etkileşimlerini oluşturan ve sınırlayan etkileri ve kısıtlamaları keşfetmelerini sağlar (Smith, 2008: 156-158). Trevithick (2003: 165) ise bu süreci bağımsız mekanik tekniklerin uygulanmasından ziyade hizmet alan ve sosyal hizmet uzmanı arasındaki 'çift yönlü süreç' olarak ifade etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alan arasındaki ilişkinin niteliği bu noktada çok önemlidir. Güçlenme süreci sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alan arasında hiyerarşik olmayan güç paylaşımının olduğu bir süreç olarak görülmelidir. Sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alan arasındaki ilişki iş birliğine dayalı ve karşılıklılık temelinde olmalıdır. Genero, Miller, Surrey ve Baldwin (1992) karşılıklı ilişkiyi her iki kişinin de saygı, ilgi, empati ve yanıt verme duygusunun olduğu ilişki olarak tanımlar.

İlişkiye dayalı bir yaklaşım insanların deneyimlerinin tüm yönleri arasında bağlantı kurmayı amaçlayan bir stratejiyi temsil etmektedir. Uygulamadaki politik eğilime bakılmaksızın, sosyal hizmet pratiği doğası gereği bireyin iç ve dış dünyalarını kabul etmeli, bireyi ve deneyimin yapısal bileşenlerini dengelemelidir. İlişkiye dayalı yaklaşımın işlevsizlik ve sosyal sorunun bireysel-yapısal nedenlerine ilişkin bütünleşik bir anlayışa vurgusu memnuniyetle karşılanmıştır (Ruch, 2005: 114).

Ayrımcılık ve sosyal dışlanmadan kaynaklanan duygusal etkiyle ve yoksulluğun neden olduğu acıyla temas halinde olan uygulayıcılar, başkaları adına savunuculuk yaparken ve arabuluculuk yaparken bu duyguları doğru bir şekilde yansıtabilecek konumdadır. Bu durumlarda ve geçiş ya da kriz zamanlarında, sosyal hizmet uzmanlarının kaygılı olması başkalarının düşüncelerine ve duygularına açık ve anlayışlı olmasının göstergesidir. Bu sürecin son aşaması, endişeleri endişeli kişiye değiştirilmiş bir biçimde geri sunmayı içerir- burada önemli endişeler kabul edilir, ancak artık aynı "acı" ya da kargaşa veya ızdırap duygusunu taşımayacak şekilde değiştirilir (Trevithick, 2003: 170-171).

Güç ilişkilerini yeniden çerçeveleme

Yeniden çerçeveleme (reframing) kavramının aynı "gerçekleri" anlatmayı ancak onları farklı bağlam veya çerçeveye yerleştirme sürecini ifade ettiğini belirten Trevithick (2005: 208)'in bakışı baskıyı anlamayı ve içselleştirilmiş baskının kabulünün sorgulanmasını içermektedir. Bunu "anlatının yeniden yapılanması" stratejisi olarak ifade eden Fook (2002) dil, güç ve sosyal hizmet uygulamaları arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Güçlenme sürecinin gücün yapı sökümünü ve yeniden yapılanmasını ele alan bir süreç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, dilin kullanımı oldukça önemlidir. Thompson (2007)'in de ifade ettiği gibi dil, güç ilişkilerini yansıtır ve pekiştirir.

Sosyal hizmet uzmanları ve hizmet alanlar arasındaki söylemlerin benlik duygusunu dönüştürebileceğini ve kişisel kontrol duygusunu artırabileceğini ifade eden Fook, dilin dönüşmesine ilişkin şu önerileri sunmaktadır:

- "Buna nasıl sebep oldum?" yerine "Bunun benim üzerimde ne etkisi oldu?"
- Suçlama yerine sorumluluk alma "Şimdi hangi sorumluluğu alabilirim?"
- Suç aramak yerine bakım ve özen dili geliştirme
- Pasiflikten aktifliğe
- Başarısızlıktan başarıya
- Olumsuzdan olumluya

- Zayıflıktan güçlülüğe (Fook, 2002: 140).

Güçlenme temelli mesleki ilişkide amaç, sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alan arasındaki hiyerarşik ve dikey ilişki yerine güç dengesini kurarak güç paylaşımını sağlamaktır. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanları, hizmet alanlarla arasında olabilecek güç eşitsizliklerini her zaman eleştirel bir şekilde düşünmelidir. Smith (2008: 164-165) yeniden çerçevelemenin kritik işlevlerinden birinin hizmet alanın anlatılarının dinlenmesi ve öyküsünün anlaşılması olduğunu ifade eder. Güçlenme uygulamalarında hizmet alanların kendi yaşamlarının “uzmanı” olduklarına dair görüş, güç paylaşımını ve iş birliğini vurgulaması nedeniyle önemlidir.

İşbirliği içinde çalışmak, sosyal hizmet uzmanının kendisini “uzman” olarak sunduğu tıbbi bir modelden uzaklaşmayı ve sorunun ne olduğunu ve ne yapılması gerektiğini tanımlama uzmanlığını içerir. Ortaklık temelli bir yaklaşım şu hususları içermektedir:

- ele alınacak sorunları ve başarılacak hedefleri belirlemek;
- hangi adımların atılması gerektiğine ve kimin ne yapması gerektiğine karar vermek;
- bir işbirliği ve müzakere süreci ile gerekli çalışmaları yapmak;
- ilerlemeyi gözden geçirmek ve üzerinde anlaşmaya varılan hareket tarzında yapılması gereken değişiklikleri kabul etmek;
- eğer uygunsa / uygun olduğunda çalışmayı sona erdirmek;
- yapılan çalışmaları değerlendirmek, güçlü yönleri, zayıf yönleri ve çıkarılacak derslerin altını çizmek (Thompson, 2003: 222).

Fook (2002: 91), eleştirel yeniden yapılandırma süreci olan dört aşamayı açıklar: eleştirel yapı söküm, direniş, meydan okuma ve eleştirel yeniden yapılanma. Tüm bu aşamalar önceki karşılıklı anlayışları ve varsayımları yıkarak hizmet alanına daha fazla kontrol ve özerklik sağlayacak şekilde yeniden oluşturmak anlamına gelir. Yapı söküm, bizi, örtük varsayımların ortaya çıkması ile statükoyu ve hâkim güç ilişkilerini sorgulamaya yönlendirerek direnişe neden olur. Bu da belirli bir uygulama bağlamında temsil edilen farklı bakış açılarını ve çıkarları adlandırarak meydan okumaya yol açar. Son olarak yeniden yapılanma aşamasıyla süreç tamamlanır. Yeniden yapılanma, hizmet alanları ve ihtiyaçları ve bunların değerlendirme, planlama ve müdahale süreçlerini içerebilir. Eleştirel bakış açısıyla, söylemlerin baskın güç ilişkilerini değiştirecek şekilde yeniden yapılandırılması gerekir. Böylece

yeniden çerçeveleme ile hizmet alanın içselleştirilmiş baskıyı anlamasını ve kabulünü sorgulamasını içerir (Smith, 2008: 163). İçselleştirilmiş baskının anlaşılması ve sorgulanması süreci aslında aşağıda eleştirel bilincin gelişimi başlığında bahsedilecek Freire'nin düşüncesini de içermektedir.

Güç ilişkilerinde değişme

Sosyal hizmet uzmanı, hizmet alan ile olan ilişkisi bağlamında değişim ve gelişme potansiyelini belirleme sürecini başlatma sorumluluğuna sahip olduğunu ifade etmektedir. Ancak sosyal hizmet uzmanı kendi başına harekete geçme arzusu ya da kararı iletmez, ancak hizmet alanın kontrol ve öz-yeterlik duygusunu geliştirmeye çalışır (Folgheraiter, 2004). Bu strateji, hizmet alan için bir kapasite duygusu yaratır ve onu sürece katılmaya davet ederek bu kapasitenin aynı anda somut gösterimi ve güçlenmesi için fırsat sağlar. Burada gösterilen güçlenme süreci, sosyal hizmet uzmanının önceki koşulları ve mevcut ilişkileri sorgulama ve yeniden biçimlendirmedeki rolü göz önüne alındığında, etkili bir karşılıklı ilişkinin oluşturulmasına ve sürdürülmesine bağlıdır (Smith, 2008).

Güçlenme temelli uygulamada sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alanın ortak çalışma ilkesi birden fazla baskı biçimine karşı uyanık olmayı, çeşitliliği tanıma ve dikkate almayı, baskılara meydan okumak için risk almaya hazır olmayı, güç ilişkilerini müzakere etmeye istekli olmayı, farklı uzmanlık biçimlerini kontrol etmeyi, bilgi ve uzmanlık paylaşımını, "ötekileştirilenlerin" söz sahibi olabilmeleri için alan yaratmayı, farklı bakış açılarının geçerliliğini bilmeyi içermektedir. Ayrıca karar verme kapasitesini paylaşmaya ve geliştirmeye hazır olmak, eylemselliği ve kendi kaderini tayin hakkını desteklemek, sorgulamaya ve meydan okumaya teşvik etmek, "duyulmayan" bireyler adına savunuculuğa gönüllü olmak, haklarından mahrum edilmiş bireylerin çıkarları arasında dayanışma kaynakları arama ilkeleri de ortak çalışma ilkeleridir (Smith, 2008: 165).

Eleştirel Bilincin Gelişimi

Bireyler haklarını ve onları sınırlayan engelleri öğrendikçe güçlenecekler ve daha duyarlı politikalar geliştirmek için güçlü savunucular haline gelebileceklerdir (Cox, 2014: 166). Bu bağlamda dikkat edilmesi gereken önemli nokta, hizmet alanın baskı deneyimi hakkında düşünmesini sağlayacak eleştirel bilincin oluşturulması sürecidir. Güçlenmenin merkezinde yer alan eleştirel düşünme, Freire'nin *conscientizaçao* kavramıyla yakından ilişkilidir. Bu kavram, sosyal, siyasi ve ekonomik çelişkilerin

kavranarak insanları baskılayan ve ezen koşullara karşı harekete geçmek için öğrenme sürecini içerir (Freire, 2013: 17).

Freire'nin belirttiği *conscientization* sorunu daha geniş perspektiften görmeye yönelik farkındalık yaratma anlamına gelirken, politikleşme (*politicization*) daha geniş sorunların ele alınmasını araştırmayı içerir. Bu, aşağıdakiler de dahil olmak üzere bir dizi form alabilir:

- Lobi politikacıları (*lobbying politicians*) - örneğin milletvekilleri ile iletişime geçmek.
- Topluluk eylemi (*community action*) - örneğin, ortak kaygıları olan kişiler aracılığıyla bir araya gelerek bir baskı grubu oluşturmak.
- Politika geliştirme (*policy development*) - örneğin, sağlık eşitliğinin geliştirilmesi veya yoksullukla mücadele stratejileri (Thompson, 2003: 224).

Freire, eleştirel bilincin gelişmesinin eğitim ve diyalog yoluyla gerçekleştirilebileceğini ifade etmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alan arasındaki ilişkinin Freire'nin eleştirel eğitim modelinde ifade ettiği diyalog temelinde olması önemlidir. Diyalog oluşturma yönteminde kullanılan teknikler; kod kullanma, eleştirel sorular kullanma ve kısa açıklamalar kullanma, sorunu çözmeyi kişisel ve politik düzeyde düşünme teknikleridir (Lee, 2001: 77).

Diyalog süreci sosyal hizmet uzmanı ve hizmet alan arasındaki simetrik ilişkiyi temsil etmekte ve hizmet alanın kendi sözünü söylemesini hedeflemektedir. Diyalog temelli bir ilişkide sosyal hizmet uzmanının yapmaya çalıştığı şey aslında Thompson (2007)'ın ifade ettiği otantiklik kavramıyla da ilişkilidir. Diyalog temelli ilişkide sosyal hizmet uzmanı; bireyin yapabilirliklerinin de sınırları olabileceğini, yaşadığı sorunların temelde toplumdaki eşitsizliklerle ilişkili olduğunu idrak etmesini ve böylece hizmet alanın sorununu çözmeyi yapısal düzeyde düşünmesini sağlamaya çalışır. Sosyal hizmet uzmanı kod kullanarak ve eleştirel bilinci artırıcı sorular sorarak hizmet alanın düşünmesine ve eyleme geçmesine teşvik eder. Kod kullanımı, bireyin içinde yaşadığı durumun potansiyel nedenlerini düşünmesi noktasında geniş ve farklı bir bakış açısı sunar. Böylece, hizmet alan daha geniş perspektiften sorunu tanımlayabilir. Tüm bu süreç hizmet alanın kendi sözünü söylemesine ve eyleme geçmesine yönelik becerileri geliştirmeyi içerir. Bu bağlamda, bireyin yaşamış olduğu sorunların ve ihtiyaçların ezici ve baskıcı ilişkilerin bir ürünü olduğu, kişisel değil politik

bir mesele olduğu fikrini içerir ve buna ilişkin farkındalığın gelişmesi sağlanmaya çalışılır.

Sosyal hizmet uzmanı bu süreçlere yardımcı olarak belirli sorunlar ve sistemler hakkında empatik destek ve uzmanlık sağlar. Hizmet alan durumu değiştirmek için kaynak, beceri ve güç kazanmanın önündeki engelleri aşmaya çalışırken sosyal hizmet uzmanı da dış ve içsel baskının yarattığı tehdit konusunda farkındalığını paylaşmaktadır. Düşünümselliği teşvik etme ve sorunlu kişi/çevre sorununa ilişkin bilinç artırma çalışmaları, sosyal hizmet uzmanının praxis (eylem) sürecinin paylaşımı ve eleştirel sorular sormaya teşvik yeteneğiyle zenginleştirilir. Sosyal hizmet uzmanı ayrıca hizmet alanın zor yaşam görevlerine yönelik çözümler hayal etmede hizmet alanın becerilerinin altını çizmek için tasarlanan “başa çıkma soruları” da sormaktadır. İnsanlar kendi kişisel ve toplumsal güçlerini keşfedebildiklerinde, özgürleştirici değişiklikler yapmak için sorumluluk almada paradoksal olarak özgürdürler. Benlik saygısı, kimlik ve toplumsal değişim için eylem bu süreçten doğar (Lee, 2001: 229-230).

Karşılıklı ilişki ve baskı deneyimini anlamayı içeren güçlenme sürecinde Shulman (1992) güçlenme becerilerini iki kategoride ele alır: 1) problemlerini yönetmeleri için hizmet alanlara yardımcı olma becerileri ve 2) duygularını yönetebilmeleri için hizmet alanlara yardımcı olma becerileri. Görüşmenin ilk aşamasında bu becerilerin kullanımı önemlidir. Güçlenme temelli uygulama, düşünce, planlama ve eylemi içerisinde barındırmaktadır (Rowlands, 1995: 106). Bu, Freire'nin de ifade ettiği praxis kavramıyla ilişkili olup eleştirel düşünce ve eylemlilikle bağlantılıdır. Güçlenme süreci aslında bir güç kazanma sürecini ifade etmekle birlikte, çeşitli baskılar nedeniyle güçsüzleştirilen bireyin güç kapasitesinin artırılmaya çalışıldığı bir süreçtir. Güç kapasitesinin artırılmasının hedeflendiği bu uygulamada sosyal hizmet uzmanının kolaylaştırıcı ve köprü kurucu rolleri üstlendiğini ifade eden Smith (2008), sosyal hizmet uzmanlarının topluluk bağlantıları oluşturması, hizmet alanların kaynaklardan yararlanmasını sağlaması ve fırsatları artırmaya yönelik çalışması gerektiğinden söz etmektedir.

Sonuç

Sosyal hizmet uygulamalarında güçlenme yaklaşımının önemini ele alan bu çalışmada, güç, güçsüzlük ve baskı kavramlarının tarihsel gelişimine yer verilerek sosyal hizmet uygulamalarında güçlenme sürecine değinilmiştir. Birlikte çalışılan birey, grup ve toplulukların en önemli özelliği içinde yaşanan toplumsal, ekonomik,

politik, kültürel yapı tarafından baskı altına alınıp güçsüzleştirilmiş olmalarıdır. Aslında sorunların kökleri bireylerin yaşadığı ayrımcılık, baskı, şiddet ve yoksulluğa dayanmaktadır.

Sosyal hizmet uygulamalarında güçlenme yaklaşımı; bize çeşitli baskılar nedeniyle güçsüzleştirilen bireylerin deneyimlerini çok boyutlu değerlendirebilmeyi, sahip olduğu sorunların kaynağını baskı deneyimlerinde aramayı sunar. Çözümün toplumsal eyleyenleri olarak bireylerin kendi sözlerini söylemelerini ve özgürleşmelerini hedef alan bu süreç, bireyin kendi yaşamı üzerindeki kontrolü elde etmesinin yanında aynı zamanda eylemliliğe geçmesini ifade eder. Aslında bu süreç Riger (1993: 282)'in de ifade ettiği gibi hem "güçlenme duygusu"nu hem de sürecin amacı olan "gerçek güçteki artış"ı içerir.

Lee (2001: 28) güçlenme yaklaşımının hedefi olan sevgi dolu toplumun (beloved community) inşasından söz ederek bu hayalin, hayal etmeye cesaret eden her toplum için evrensel bir rüya olduğunu belirtir. Bu rüyayı gerçekleştirme tasavvuru olan Jane Addams ve Freire'yi de hatırlayarak, sosyal hizmet uzmanlarının tarihsel sorumluluğunun ezilen bireylerin yanında savunuculuk yapmak üzere özgürleştirici bilgi, beceri ve değer temeline sahip olmaları gerektiği söylenebilir. Ayrıca güçlenme temelinde uygulamalar yapan sosyal hizmet uzmanlarının bu hayali gerçekleştirmek için insanlarla birlikte hareket etmeleri ve ortaklık kurmaları hayati öneme sahiptir. Eşitsizliklerin derinleştiği, bireyin yalnızlaştığı ve güçsüzleştiği küreselleşen dünyada güçlenme temelinde yapılacak uygulamalara ihtiyacın oldukça arttığı söylenmelidir. Sosyal hizmetin ürettiği bilgiye baktığımızda, daha çok yönünü toplumsal değişimden yana değil toplumsal düzeni sağlamaktan yana koruduğu görülmektedir. Bir başka deyişle yönünü daha çok sosyal kontrole çevirerek bilgi üreten ve uygulama yapan sosyal hizmet disiplini ve mesleği, ayrımcılığı ve sosyal adaletsizliği pekiştiren bir işlev görmektedir. Oysa kronik olarak eşitsizlik ve ayrımcılık üreten dünyada toplumsal değişim yaratmaya yönelik daha çok bilgi üretiminin ve mesleki uygulamanın gerçekleşmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet bilgi üretiminde ve uygulamasında bir paradigma değişikliğine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet eğitim politikasının güçlenme odaklı olarak değiştirilmesi ve geliştirilmesi, bireylerin kendini gerçekleştirmelerine ve özgürleşmelerine yardımcı olarak daha adil ve eşitlikçi bir toplumda yaşama imkânı verecektir.

KAYNAKÇA

Althusser, L. (2019). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. İstanbul: İthaki Yayınları.

- Bar-On, A. (2002). Restoring power to social work practice. *British Journal of Social Work*, 32(8), 997-1014.
- Berger, B. K. (2005). Power over, power with, and power to relations: Critical reflections on public relations, the dominant coalition, and activism. *Journal of Public Relations Research*, 17(1), 5-28.
- Berger, P. L., & Neuhaus, R. J. (1977). *To empower people, the role of mediating structures in public policy*. Washington DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research.
- Boyte, H. C. (1984). *Community is possible*. New York: Harper & Row.
- Cattaneo, L. B., & Chapman, A. R. (2010). The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 65(7), 646-659.
- Chapin, R., & Cox, E. O. (2008). Changing the paradigm: Strengths-based and empowerment-oriented social work with frail elders. *Journal of Gerontological Social Work*, 36(3-4), 165-179.
- Cornwall, A. (2016). Women's empowerment: What works? *Journal of International Development*, 28(3), 342-359.
- Cox, C. (2014). Personal and community empowerment for grandparent caregivers. *Journal of Family Social Work*, 17(2), 162-174.
- Dahl, R. A. (1961). *Who governs? Democracy and power in an American city*. Connecticut: Yale University Press.
- Darlymple, J., & Burke, B. (1995). *Anti-oppressive practice: Social care and the law*. Buckingham: Open University Press.
- Davis, A., & Garrett, P. M. (2004). Progressive practice for tough times: Social work, poverty and division in the twenty-first century. In M. Lymbery, & S. Butler, *Social work ideals and practice realities* (pp. 13-33). Basingstoke: Palgrave.
- Dominelli, L. (2002). *Anti-oppressive social work theory and practice*. Houndmills: Palgrave MacMillian.
- Dominelli, L. (2012). *Green social work: from environmental crises to environmental justice*. Cambridge: Polity Press.
- DuBois, B. L., & Miley, K. K. (1996). *Social work an empowering profession*. Boston: Allyn and Bacon.
- Folgheraiter, F. (2004). *Relational social work*. London: Jessica Kingsley.
- Fook, J. (2002). *Social work: critical theory and practice*. London: SAGE Publications.
- Foucault, M. (2020). *Cinselliğin Tarihi* (10. Basım ed.). (H. Tanrıöver, Trans.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Freire, P. (2013). *Ezilenlerin pedagojisi* (9. Basım ed.). (D. Hattatoğlu, & E. Özbek, Trans.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gaventa, J. (1982). *Power and powerlessness: Quiescence & rebellion in an appalachian valley*. Chicago: University of Illinois Press.

- Genero, N. P., Miller, J. B., Surrey, J., & Baldwin, L. M. (1992). Measuring perceived mutuality in close relationships: Validation of the mutual psychological development questionnaire. *Journal of Family Psychology, 6*(1), 36-48.
- Giddens, A. (1982). *Profiles and critiques in social theory*. Los Angeles: University of California Press.
- Giddens, A. (1984). *The constitution of society*. Los Angeles: University of California Press.
- Gutierrez, L. (1990). Working with women of color: An empowerment perspective. *Social Work, 35*(2), 149-153.
- Gutierrez, L. M., & Ortega, R. M. (1991). Developing methods to empower Latinos: The importance of groups. *Social Work with Groups, 14*(2), 23-43.
- Hasenfeld, Y. (1987). Power in social work practice. *Social Service Review, 61*(3), 469-483.
- Hirayama, H., & Çetingök, M. (1998). Empowerment: A social work approach for Asian immigrants. *Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work, 69*(1), 41-47.
- Hobbes, Thomas (2016). *Leviathan: Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. (S. Lin, Trans.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Inaba, M. (2016). Aging and elder care in Japan: A call for empowerment-oriented community development. *Journal of Gerontological Social Work, 59*(7-8), 587-603.
- Kieffer, C. H. (1984). Citizen empowerment: A developmental perspective. *Prevention in Human Services, 3*(2-3), 9-36.
- Lee, J. A. (2001). *The empowerment approach to social work practice*. New York: Columbia University Press.
- Lerner, G. (1986). *The creation of patriarchy*. New York: Oxford University Press.
- Lukes, S. (1974). *Power: A radical view*. London: Macmillian.
- Lynch, M. W. (2018). Re-working empowerment as a theory for practice. *Qualitative Social Work, 17*(3), 373-386.
- Machiavelli, N. (2015). *Prens*. (K. Atakay, Trans.) İstanbul: Can Yayınları.
- Parsons, R. J. (1991). Empowerment: Purpose and practice principle in social work. *Social Work with Groups, 14*(2), 7-21.
- Payne, M. (2005). *Modern social work theory*. Chicago: Lyceum Books.
- Perkins, D. D., & Zimmerman, M. A. (1995). Empowerment theory, research, and application. *American Journal of Community Psychology, 23*(5), 569-579.
- Rappaport, J. (1981). In praise of paradox: A social policy of empowerment over prevention. *American Journal of Community Psychology, 9*(1), 1-25.
- Rappaport, J. (1985). The power of empowerment language. *Social Policy, 15*, 15-21.
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Towards a theory of community psychology. *American Journal of Community Psychology, 15*(2), 121-145.
- Riger, S. (1993). What's Wrong with Empowerment. *American Journal of Community Psychology, 21*(3), 279-292.

- Rowlands, J. (1995). Empowerment examined. *Development in Practice*, 5(2), 101-107.
- Rowlands, J. (1998). A word of the times, but what does it mean? Empowerment in the discourse and practice of development. In H. Afshar, *Women and Empowerment* (pp. 11-34). New York: Macmillan Press.
- Ruch, G. (2005). Relationship-based practice and reflective practice: Holistic approaches to contemporary child care social work. *Child & Family Social Work*, 10(2), 111-123.
- Sadan, E. (2004). *Empowerment and community planning: Theory and practice of people-focused social solutions*. Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad Publishers.
- Scott, J. C. (2018). *Tahakküm ve direniş sanatları* (3. Basım ed.). (A. Türker, Trans.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6), 783-791.
- Seligman, M. E. (1972). Learned helplessness. *Annual Review of Medicine*, 23, 407-412.
- Shulman, L. (1992). *Skills of helping: Individuals, families and groups*. Illinois: F.E. Peacock Publishers.
- Smale, G., Tuson, G., & Statham, D. (2000). *Social work and social problems: Working towards social inclusion and social change*. Basingstoke: Macmillian.
- Smith, R. (2008). *Social work and power*. New York: Palgrave Macmillian.
- Smith, R. (2010). Social work, risk, power. *Sociological Research Online*, 15(1), 37-46.
- Solomon, B. B. (1976). *Black empowerment: social work in oppressed communities*. New York: Columbia University Press.
- Solomon, B. B. (1987). Empowerment: Social work in oppressed communities. *Journal of Social Work Practice*, 2(4), 79-91.
- Thompson, N. (2003). *Promoting equality: Challenging discrimination and operation*. Houndmills: Palgrave Macmillian.
- Thompson, N. (2007). *Power and empowerment*. Dorset: Russell House Publishing.
- Trevithick, P. (2003). Effective relationship-based practice: A theoretical exploration. *Journal of Social Work Practice*, 17(2), 163-176.
- Trevithick, P. (2005). *Social work skills: A practice handbook*. Buckingham: Open University Press.
- Turner, S. G., & Maschi, T. M. (2015). Feminist and empowerment theory and social work practice. *Journal of Social Work Practice*, 29(2), 151-162.